

## BİR İSTİHBARAT SAVAŞI: ÇİÇERO OLAYI

**Doç. Dr. Nurettin GÜLMEZ**

Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,  
Tarih Bölümü

**Ceyhun DEMİRKOLLU**

Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,  
Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

### ÖZ

*İkinci Dünya Savaşı tüm cephelerde savaş alanlarında sürerken Türkiye, her iki blok tarafından savaşa sürüklenmek ve taraf yapılmak istenmiştir. Türkiye, her ne kadar savaşa fiilen iştirak etmese de, harekâta ait tüm bilgilerin Ankara'ya akıp burada şekillenip istihbarata dönüştürüldüğü önemli bir merkez konumuna gelmiştir.*

*Şimdiki olanaklar göz önüne alındığında insana dayalı istihbarat faaliyetlerinin önemi kolay anlaşılamayabilir. Ama o günlerde insan faktörü çok daha önemliydi. Bu çerçevede ülkelerine hizmet eden pek çok insan ismi sayılabilir. Doğaldır ki, bunların bazılarını hiç tanıyamayacağız. Bu makalede Ekim 1943- Nisan 1944 yılları arasında Ankara'daki İngiliz Büyükelçiliği'nde kavas olarak çalışan Arnavut asıllı Elyesa Bazna isimli bir casusun bahsedilecektir.*

*Elyesa Bazna, İngiliz Büyükelçiliği'nden elde ettiği belgeleri para karşılığında Alman Büyükelçiliği'ne satmıştır. Bu makale ile onun İkinci Dünya Savaşı'nın gidişatına etkisi ve casusluk faaliyeti açısından önemine dikkat çekilecektir.*

**Anahtar Kelimeler:** Haber, istihbarat, Overlord, casus

## AN INTELLIGENCE WAR: CICERO CASE

### ABSTRACT

*While the Second World War was going on at all the fronts and battlefields, the common effort of both blocks was to drag Turkey into this war and to make her an ally of them. Although Turkey has not actively participated in the war, Ankara, the capital of the country has turned into an important center, where all information related to military operations has flown and has been transformed into intelligence.*

*It may not be easy for us to grasp the importance of the previous human based intelligence activities when we consider the present day facilities. Notwithstanding, in those days, the human factor was far more important. In this context, the names of many people who served their countries can be counted. Of course, some of them are unfamiliar for us. The subject matter of this article will constitute such a personality, namely an Albanian spy, Elyesa Bazna, who worked for the British Embassy in Ankara*

as a kavas (the doorkeeper) between October 1943 and April 1944.

Elyesa Bazna sold the documents he obtained from the British Embassy to the German Embassy for money. This article aims to draw attention to his influence to the course of the Second World War events and the importance of the espionage activities of the period.

**Keywords:** News, intelligence, Overlord, spy

## 1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı sürerken, 1940'lı yıllarda, Türkiye'nin çok yönlü diplomasi yürütmek zorunda kaldığı ortamın şartlarında, çok çeşitli casusluk faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın konusu, bunlardan sadece birisidir. Ekim 1943-Nisan 1944 tarihleri arasında İngiliz Büyükelçisi'nin Elyesa Bazna adlı özel uşağı, İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliği'nden elde ettiği belgeleri, para karşılığı Alman Büyükelçiliği'ne satmıştır. Bu olayın önemi, onun İkinci Dünya Savaşı'nın kaderine yön verebilecek boyutta olmasındadır. Ancak bu konuda da, bazı bilinmeyenler hala gizemini korumaktadır. Bu olaya Almanya Büyükelçisi Franz Von Papen tarafından "Çiçero" kod adı verilmiştir.<sup>1</sup> Olayda ad geçen kişinin geveze-lafazan tanımlamalarına uyan biri olması, bu kod adının verilmesine neden olmuş olabilir.

Çiçero Olayı, daha sonra Türk ve Amerikan Sinema Endüstrilerinin ilgisini çekecek kadar önemli hâle gelmiştir. Elyesa Bazna'yı konu alan ilk film, Türk sineması tarafından yapılan "Ankara Casusu Çiçero"dur. Fakat daha sonra yapılan Amerikan versiyonu olan "Five Fingers" filmi, uluslararası alanda daha fazla yankı uyandırmıştır.<sup>2</sup>

Bu çalışmada, adına kitaplar yazılan, günlükleri edite edilen,<sup>3</sup> asıl adı Elyesa Bazna olan (Türkiye'de İlyas Bazna olarak bilinen) Çiçero lakaplı, Arnavut asıllı, maceraperest ve profesyonel olmayan, ama konumunu iyi kullanan, "popüler optimist", fenomene dönüşmüş bir kişinin faaliyetleri konu edilmektedir. Böylesine basit ama meraklı bir kişilik, şartları kullanarak ve az bir eğitimle dünya ölçüsünde önemli bir olayın baş aktörü haline gelmiştir. Bu kadar masraflarla eleman yetiştirmeye çalışan ve de yetenek avcılığı yapan

---

<sup>1</sup> Çiçero; Marcus Tullius Cicero, Romalı devlet adamı, bilgin, hatip ve yazardır. Felsefe öğrenimini, Epikürosçu Phaedros, Stoacı Diodotos ve Akademi'ye bağlı Philon'dan almış olan Cicero'nun önemi, Yunan düşüncesini daha sonraki kuşaklara aktarmasından oluşur. Çiçero kodu İlyas Bazna'ya güzel ve çok konuşmasına binaen verilmiştir(Moyzisch, İstanbul, 2004, s.36).. TDK'na göre Çaçaron: Karşısındakini susturacak biçimde ve çok konuşan, çenesi kuvvetli, geveze anlamına gelmektedir.

<sup>2</sup> Bu filmlerin afişlerini Ekler'de görebilirsiniz.

<sup>3</sup> Alman gazeteci Hans Nogly; I Was Cicero, Ich War Cicero, Signé Ciceron, Ben Çiçero'yum isimli kitabı çeşitli dillerde yazdırmıştır. Bu kitap bir tür edisyonudur. Okul defterine yazılan günlükleri derlemiştir. Bazı abartmaları tabi ki günlüklerden çıkarmıştır(Kersaudy, 2011, s.86). Elyesa Bazna gazeteci Alain Decaux ile yaptığı bir söyleşide bu kitabın bazı bölümlerine katılmadığını söylemiştir.

istihbarat kuruluşları, eğitimsiz bir casusun karşısında pozisyon almakta zorlanmıştır.

## 2. Elyesa Bazna Kimdir?

Elyesa Bazna 1904'te Kosova'nın Priştine şehrinde doğmuştur. Başlangıçta varlıklı bir ailenin çocuğuydu. Ancak Priştine'nin 1918 yılında Sırp'lar tarafından işgal edilmesi sonucu İstanbul'a göç etmek zorunda kalmışlardır. Eski bolluk günlerini geride bırakan Bazna, İstanbul'da basit bir okulda eğitime başlamıştır. Burada arkadaşları ve öğretmenleri ile yaşadığı geçimsizlik, onun okul hayatının çabuk kesilmesine ve kısa yoldan hayata atılmasına yol açmıştır(Kersaudy, 2011, s.43). Çeşitli işlerle geçimini sağlamaya çalışan Elyesa Bazna, önce Yugoslavya Sefiri Jakoviç'in yanında, daha sonra ABD Elçiliği Askeri Ataşeliğinde, 1942-1943 yılı başlarında Alman Sefaretinde Albert Jenke'nin<sup>4</sup> yanında ve 1943 yazından itibaren İngiliz Büyükelçiliğinde önce Başkâtip Busk (Bazna, 2000, s.26) ve Büyükelçi Hugessen'in emrinde şoför ve kavas olarak çalışmıştır.<sup>5</sup> İngiliz Sefaretinde çalışırken Bazna, Almanya hesabına para karşılığı casusluk faaliyeti yapmıştır(Seydi, 2004, s.2).

Elyesa Bazna<sup>6</sup> ile temas görevi verilen Alman Sefaretinin istihbarat görevlisi Moyzisch(Moyzisch, İstanbul, 2004, s.64), savaş sonrası kaleme aldığı kitabında onun soğukkanlı ve duygularını belli etmeyen çehresini ayrıntıları ile anlatmaktadır(Moyzisch, İstanbul, 2004, s.31).<sup>7</sup>

Üstleri, Moyzisch'i doğrudan Almanya'ya çağırıp Çiçero'nun karakteri, kişiliği ile ilgili kanaatini sorduğunda; onun maceraperest kibirli, hırslı, alt tabakada olmayı hazmedemediği için son derece tehlikeli olabilecek yapıda olduğunu ifade etmiştir (Moyzisch, İstanbul, 2004, s.85).

Bazna bu tehlikeli casusluk olayını sebebi anlaşılamayan bir cesaretle ya da tanımlanamaz bir ideoloji disipliniyle sürdürmüştür. Savaş esnasında sürdürdüğü bu tehlikeli oyunun muazzam boyutunun farkında olup olmadığı hiç bilinemeyecektir. Savaş sonrası nerede olduğuna dair net bilgiler elimizde yoktur. Bu konuda olaya dâhil olanların açıklamaları ise spekülâtiftir. İstanbul

---

<sup>4</sup> Mektupları okuduğu için kovulduğu Alman Dışişleri Bakanı Joachim Von Ribbentrop'un eniştesi diplomat Albert Jenke'nin uşağıydı.

<sup>5</sup> Bazna, askerliğini Çankaya Köşkü'nde Atatürk'ün yanında yaptı. İngiltere'nin büyükelçisi Sir Hudge Knatchbull-Hugessen'in (bütün işlerine koşturan çok yakın adamı) kavasıydı. Olaylar sonrası bir süre Türkiye'de kalan Bazna Almanya'ya yerleşti. Alman hükümeti tarafından emekli maaşı bağlanan Bazna, Münih'te gece bekçiliği yaptı.

<sup>6</sup> Bazna kötü Fransızca konuşmaktadır. Ancak İngilizcesi ile ilgili muamma hiç aydınlatılamamıştır.

<sup>7</sup> Elyesa Bazna ile ilgili olarak Alman istihbaratı biyografik bilgi edinmek için çok kere Moyzisch'e talimat yağdırmış ama Bazna bu talepleri geri çevirmiştir. Babasının av esnasında bir İngiliz tarafından vurulmasının dışında.

ve ardından Arjantin’de olduğu söylenmiştir. Arjantin’de hayal kırıklığı yaşadığı ve aldığı Sterlinlerin sahte olduğu iddia edilmiştir.<sup>8</sup>

Aldığı paraların sahte çıktığını anlayan Elyasa Bazna, savaş sonrası Almanya’yı mahkemeye vermiş, hatta küçük bir miktar tazminat da almıştır. Ancak biraz parayı, 1960’larda Stern dergisine yazdığı “Ben Çiçero’yudum” kitabından kazanabilmiştir.<sup>9</sup>

İngilizlerin intikam almasından korktuğu için BBC’nin röportaj davetlerini geri çevirmiştir. Ama Fransızların röportaj ve davetlerini, “*yine para karşılığı,*” geri çevirmemiştir. Gazeteci Alain Decaux<sup>10</sup>(Kersaudy, 2011, s.164) ile olan röportajlarında, hakkında bilinenlere muamma katacak yeni açıklamalarda bulunmuştur (Kersaudy, 2011, s.165–169). Bu gizem, Elyasa Bazna’yı var eden duygudur.

Bir ara müteahhitliğe kalkışmıştır. Bursa’da Çelik Palas Oteli’nin yapımını üslenmiştir. Otelin yapımı sırasında çalışanlara ve iş yerlerine verdiği paraların sahte çıkması sonucu, sıkıntıya düşmüştür. (<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr>)<sup>11</sup> Alacaklılar ile boğuşmak zorunda kalmıştır (Kersaudy, 2011, s.117). Ancak uzun sessizlikten sonra olaylar yatışınca, İstanbul’da ailesi ile yaşadığı ve 1970 yılında 66 yaşında Münich’te öldüğü şeklinde bilgiler gazetelerde yer almıştır (<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/>).

Hayatının her aşamasında, gizem görmek mümkündür. İşin özü Elyasa Bazna; garip, çalkantılı, gerçek ve yalanın birbirine girdiği, maceracı, ele avuca sığmaz, iflah olmaz ve sonu hazinle biten bir yaşam sürmüştür.

### 3. İstihbarat Savaşını Zorunlu Kılan Nedenler

İkinci Dünya Savaşı süresince Müttefikler ve Mihver Devletleri, bazı dönemlerde Türkiye’nin kendi yanlarında savaşa dâhil olmasını, bazı dönemlerde tarafsız kalmasını, bazen de “aktif tarafsız” kalmasını, yani el altından gizli olarak faaliyetlere yardımcı olmasını istemişler ve bu konuda baskı yapmışlardır (T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı II, Ankara, 1997, s. 316). Almanlar ile SSCB saldırmazlık antlaşması imza etmiş, ancak kısa süre sonra savaşa tutuşmuşlardır. Türkiye ise, eski anlaşmaların yükümlülükleri ve şerhleri ile çok yönlü ve imkânsız diplomasi

<sup>8</sup>Almanlar, İngiliz ekonomisini çökertmek için Berlin yakınlarındaki Sachsenhausen’deki toplama kampında gerçeğinden ayırt edilemeyen sahte İngiliz Sterlini basıyorlardı ve yüzyılın casusunun Arjantin’e getirdiği paraların değeri sıfırdı. Bkz. (Moyzisch, İstanbul, 2004, s.190-191).

<sup>9</sup> Hayatı ve yaptıkları hakkında Hans Ogly tarafından bir kitap yazılan Bazna 1970’te Almanya’da (Münih) öldü.

<sup>10</sup> Decaux, Bazna’yı 1955’te İstanbul’da karısı, kızı, damadı ve üç erkek çocuğu ile bir aile reisi olarak bulur.

<sup>11</sup> Maddi durumu zorlaşan Bazna’ya yardım etmek için kızının şantörlük-dansözlük yapmak durumunda kaldığı Milliyet gazetesinde yer alır.

yürütmeye mecbur kalmıştır (Altaylı, İstanbul, 2013, s.93 ve Sönmezoğlu, İstanbul,2001, s.111).

Savaşın başlangıcından 1941 yılı ortalarına gelindiğinde, herkes, Hitler'in Balkanlardan sonra hangi istikamete yöneleceğini anlamaya çalışıyordu(Rubin, İstanbul, 1994, s.114–115).

Savaş'ın hız kazandığı zirve ve dönüm noktası sayılabileceği 1943 yılı, Ankara'da yürütülen topyekûn faaliyetlere, ekonominin(Koçak, Ankara,1991, s.198–199 ve Akşin, İstanbul, 2011, s.333) yanında istihbarat savaşlarının da yoğunlaştığı bir döneme işaret eder(Seydi, Ankara, 2002, s.823).

İngiltere'yi işgal edememiş, “Barbarossa Harekâtı”<sup>12</sup> ile “General Çamur”<sup>13</sup>a yenik düşerek Moskova önlerinde ilerlemesi durmuş(Bowen, Ankara, 2002, s. 810–811) ve Stalingrad önlerinde mağlup olmuş Almanya'yı, Ege adalarının işgali de kurtaramamıştır. Müttefikler, bütün dikkat ve yoğunlaşmasını Normandiya Çıkartmasına<sup>14</sup> saklamıştır.

Savunma için Almanlar nerede “Sıklet merkezi” oluşturmalıydılar? Müttefikler nereye çıkarma yapacaklardı? İtalya'ya çıkan ABD ve İngiliz kuvvetleri, Almanlar Roma'yı işgal edince ileri harekâtlarını durdurmuşlar ama nereye yöneleceklerdi? Diğer tüm belirsizliklerle beraber bu sorular acil cevap bekliyordu.

Bu sorunun cevabı aslında İngiltere'nin Türkiye Büyükelçiliği kasalarında detayları ile önceden gönderilmiş şifreli telgraflar veya kuryeler marifetiyle klasifikasyona girmek üzere hazır duruyordu.

İşte tam bu sırada devreye Arnavut asıllı Elyasa Bazna girmiştir. Hâlbuki düşman hakkında elde edilen ham haberler istihbarat çarkında öğütülüp anlamlı bir ürün haline getirilse de, bu istihbarat ürününü kullanma-pazarlama yeteneğine sahip lider ve diplomatlara ihtiyaç duyulmaktadır. Entellektüel birikim ve öngöründen yoksun bir yönetim, elindeki kıymetli istihbaratı entelijansiya dinamizmiyle değerlendiremeyebilir. Dolayısıyla insanüstü gayret ve yoğun mesai ile istihbarata dönüştürülen ham haberler, entellektüel zekâ ile pazarlanamaz ve politikalara dönüştürülemezse gayretler boşa çıkmış olur.

İstihbarat teşkilatına gelen işlenmemiş bilgi, başlangıçta ham haberdur. Haber ancak “istihbarat çarkı”nda işlendikten sonra istihbarat haline dönüştürülebilir. Fakat yine de istihbarat, tek başına bir anlam ifade etmez. Yani bu istihbaratı, pazarlama stratejisi uzmanlarıyla kullanmak ve bunu politikaya dönüştürmek gerekmektedir. Dolayısıyla pazarlama stratejisine sahip, diplomatlar ve politikacılar bu istihbaratı oyun sahasına sürerek entelijansiya

<sup>12</sup> Almanların Moskova'yı işgali hareket planının kod adı “**Barbarossa**”dır.

<sup>13</sup> İkinci Dünya savaşı sırasında kış şartları yüzünden Moskova önlerinde ilerlemesi duran Almanlar, çamurdan dolayı zırhlı araçlarının batağa saplanmasını ironik bir şekilde “**general çamur**” fakörüne bağlamış ve onu da bir kuvvet çarpanı olarak değerlendirmişlerdir.

<sup>14</sup> Normandiya çıkartması hareket planına gizlilik bakımından müttefikler tarafından “**Overlord**” kod adı verilmiştir.

faaliyeti yürütürler. Bu çevrim, istihbarat ile entelijansiya arasındaki en önemli temel etimolojik ve felsefi ayrım olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>15</sup>

Bu yüzden “Çiçero Olayı’nda”, Von Papen elde ettiği istihbaratı entelijansiya mahareti ile birleştirip politikaya dönüştürmek ve bunu sürdürülebilir kılmak için gayret sarfetmiştir.

#### 4. Çiçero Olayı

Türkiye’nin başkenti Ankara’da, Çiçero Olayı olarak tarihte yerini alan casusluk olayı, Ekim 1943-Nisan 1944 arasındaki altı aylık bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Casusluk tarihinde yaşanan büyük olay ve kişilerden bahsetmek mümkündür. Ancak bu altı ayda yaşananlar, çok geniş bir alanı etkilemesinden ve aktörlerinin çapı bakımından, diğer casusluk olaylarından çok farklıdır.

Olay, İngiltere Büyükelçiliğinde uşak olarak çalışan Elyesa Bazna’nın, Büyükelçi Sir Hudge Knatchbull-Hugessen’in doğrudan yakınında olmasının verdiği pozisyon sayesinde, gizli bilgilere ulaşmasıyla başlamıştır. Elyesa Bazna’nın Alman Büyükelçiliği’ne giderek görüşme talep etmesi ve para karşılığı İngiliz belgelerini satmaya başlaması üzerine, olaylar önüne geçilemez bir hale dönüşmüştür.

Elyesa Bazna 26 Ekim 1943 akşamı eski patronu, Alman Sefareti birinci sekreteri Jenke vasıtasıyla, Franz Von Papen’in adamlarından, istihbaratçı Moyzisch’le temas kurmuştur.<sup>16</sup> Birinci Sekreter Jenke, Büyükelçiliğe gelen Elyesa Bazna ile önce kısa bir görüşme yapmış, fakat konumundan dolayı bu işin yürütülmesini RSHA (Reich Güvenlik Departmanı) emrinde çalışan, ama Von Papen’e de bilgi veren Ludwig Moyzisch’e havale etmiştir. Artık bundan sonra bu tür temaslar doğrudan Elyesa Bazna ve Moyzisch arasında gerçekleşmiştir. Elyesa Bazna’nın teklifi basitti. İngiliz Sefareti’nden getireceği “Çok Gizli”-“Gizli” ibareli belgelerin fotoğrafı karşılığında 20.000 Sterlin istemekteydi. Moyzisch durumu Von Papen’e iletmiştir. Von Papen barış zamanı şartlarında olsa İngiliz Sefareti’ne bildirebileceği bu durumu, savaş ortamında elbette lehlerine değerlendirmiştir. Hemen Berlin’e durumu özetleyen mesaj çekilmesi kararına varılmıştır. Von Papen, Moyzisch’in ana taslağını hazırladığı mesajı birkaç düzeltme yaparak

---

<sup>15</sup> Bu makalenin yazarı, entelajansiya kelimesinin istihbarat kelimesinin karşılığı yerine kullanılmasının kavram karmaşasına yol açtığını-açacağını düşünmektedir. Yazara göre entelajansiya kelimesi, (yukarıda da anlatılmaya çalışıldığı üzere) daha dinamik süreci kapsayan geniş bir faaliyeti tarif eder mahiyettedir. Yani intelijansiya faaliyeti istihbarat ürününün pazarlandığı son süreçtir. Çiçero olayında Almanlar Ankara’daki İngiliz Büyükelçiliğinden elde ettikleri ham haberleri tabi ki istihbarat çarkından geçirek istihbarat üretmişlerdir. Sorun bu istihbaratı kullanacak entelajansiyanın çok başlı olması ve politika üretiminde homojen bir yapıdan uzak düşmesidir.

<sup>16</sup> Moyzisch, önceleri “Diello” ismiyle anılan İlyas Bazna’nın teklifini Von Papen’e, o da bu teklifi Berlin’e ilettiler.

yeşil renkli kalemle imzalamıştır.<sup>17</sup> Böylece mesajın onayı beklenmeye başlanmıştır(Moyzisch, İstanbul, 2004, s.33).

29 Ekim 1943'de Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sırasında Berlin'den mesaja olumlu onay gelmiştir(Moyzisch, İstanbul, 2004, s.34).

İsim babalığını Von Papen'in yaptığı "Çiçero"<sup>18</sup> kod adıyla faaliyetini sürdüren Elyesa Bazna, altı ayda yaklaşık dört yüzün üzerinde belgenin fotoğrafı karşılığında 300.000 pound ya da o günün kuruyla bir milyon dolar parayı Moyzisch'den almıştır (Moyzisch, İstanbul, 2004, s.190).

Bazna, küçük bir Leica fotoğraf makinesi ile gizli belgelerin fotoğraflarını çekmiş ve fotoğrafları Moyzisch'e vermiştir. Belgeler Berlin'e gönderilmiş, Ribbentrop da bunları Hitler'e sunmuştur. Ancak Moyzisch'in amiri olan Kaltenbrunner<sup>19</sup> ise, hem Ribbentrop hem de Von Papen ile çatışma halindeydi. Bu uyumsuzluk, Çiçero Operasyonu'ndan Alman tarafının tam olarak istifade edememesine neden olmuştur.

Çiçero ile Moyzisch bazen Alman Sefareti'nde, bazen Moyzisch'in bir arkadaşının evinde ve bazen de bir otomobil içinde alışverişlerini yapmışlardır.

Bir keresinde Türk istihbaratı arabalarını uzun süre kovalamış ve bunu da bir resepsiyonda, diplomatları aracılığıyla alaycı bir üslupla dile getirmişlerdir (Moyzisch, İstanbul, 2004, s.126). Bu yalnız olmadıklarını gösteren bir emareydi. O esnada savaş olanca hızıyla sürmekteydi. Avrupa güneyinden çıkartmalarını sürdüren ABD ve İngiliz güçleri, Almanya'nın sıklet merkezi oluşturması için, Fransa kıyılarındaki seçkin birliklerini buraya kaydırmaya başlamışlardı. Böylece Normandiya çıkartması elden geldiğince kamufle edilmiş ve şaşırtıcı-yanıltıcı dezenformasyon bilgileri yayılmıştır.

Almanlar karşısında toparlanarak Stalingrad'dan karşı taarruza geçen Ruslar, ileri harekâtlarını Avrupa üzerine çevirmişlerdi. Bu gelişmeler, Almanya üzerine hava akınlarının sürdürülebilmesini kolaylaştırmıştır.

Öte yandan Türkler, Almanlara Bursa üzerinden kârlı bir alışverişle krom-volfram-vanadyum satışlarına devam etmiştir. Bu satışlar durdurulduğunda Almanların savaş mekanizması altı ay kadar dayanacak bir stok seviyesine sahiptir (Kersaudy, 2011, s.96).

---

<sup>17</sup> Büyükelçilikte Von Papen'den başkası yeşil kalemle mektup ya da belgeye imza atma yetkisine sahip değildi. Yeşil renk baş sefirin imzasını işaret ederdi.

<sup>18</sup> Elyesa Bazna casusluk yaptığı yıllarda Von Papen'in taktığı kod adının Çiçero olduğunu bilmiyordu. Hatta kendisinin Çiçero olduğunu ancak 1950'de, sefarette belgeleri teslim ettiği Moyzisch'in tüm yargılamaların ardından yazdığı anılarından ve yine 1950'de, İngilizlerin artık bu casusluk olayını açıklamasıyla öğrenebildi.

<sup>19</sup> SS generali Kaltenbrunner Alman İstihbarat servisi "Nachrichtendenst"nin başındadır. "Auswärtige Amt"den sonra gelir. Dış işleri ofisinin istihbarat birimleridir. Kaltenbrunner Ribbentrop ile birlikte savaş suçlusunu olarak idam edilmişlerdir. Askeri Karşı İstihbarat biriminin başında ise Albay Canaris vardır. Canaris 20 Temmuz 1944'te Hitler'e karşı girişilen suikaste katıldığı için İdam edilmiştir.

İşte bu kırılma anlarında soru şuydu. Müttefikler, güneyden mi, yoksa Fransa sahillerinden mi, Almanya üzerinde sıklet merkezi oluşturacaklardı? Stratejik “*asil taarruz*”, nereden başlatılacaktı? Bu yüzden Almanların nerede “*stratejik yığınaklanma*” yapacaklarına karar vermeleri için doğru istihbarat ve gerçek bilgilerin teyit edilmesine ihtiyaç vardır.<sup>20</sup> Bu şaşırtma planının adı “*Jael*” di (Kersaudy, 2011, s.131–141).

31 Ekim 1943 yılından itibaren Nisan 1944’e kadar Çiçero tarafından Almanlara verilmeye başlayan belgeler arasında, Normandiya çıkarmasının gizli planları da bulunmaktadır. Bazna, İngilizlerden öylesine önemli belgelerin fotoğraflarını alarak Almanlara satmıştır ki; Trakya’ya müttefik güçlerin radarlarının yerleştirilerek, Romanya’daki petrol sahasına uçakların ulaşımının sağlanması ile Roosevelt, Churchill ve İnönü arasındaki görüşmelerin tutanakları Almanların eline geçmiştir. Ancak Hitler bunların oyun olduğunu sanarak belgelere itibar etmemiştir.<sup>21</sup> Moyzisch anılarında şöyle demektedir:

*“Bu belgeler stratejik manada hiçbir zaman kullanılmadı. Uygulamada sadece şifre kırıcılar için yararı oldu. Reich’in liderleri, düşmanlarının gücü ve niyetleri hakkında ellerinde olan kesin bilgileri kullanmadılar.”*<sup>22</sup> (Moyzisch, İstanbul, 2004, s.55)

Çiçero’nun ilettiği belgelerin doğruluğunu test etmek maksadıyla Naziler, Sofya’nın bombalanmasına bile göz yummuşlardır. Dört binden fazla Bulgar, bu teste kurban gitmiştir (Moyzisch, İstanbul, 2004, s.143).

6 Nisan’da Moyzisch’in sekreteri Nele Kapp’ın<sup>23</sup>, Alman elçiliğine izinden geri dönmeyerek Amerikalılara “Çiçero” isminden bahsetmesiyle hem Moyzisch ve hem de Çiçero telaşlanmıştır. 1944’e gelindiğinde İngiliz Sefareti’nde önlemler arttırılmıştır. Çiçero da, kendince önlemler almaya çalışmıştır. Bu yalnızca para hırsıyla açıklanacak bir şey değildir. Kuşkusuz, bir av esnasında, iz sürücülüğü yapan babasını vuran bir İngiliz’e duyduğu derin nefretin de, bunda payı vardır (Moyzisch, İstanbul, 2004, s.107).

Altı aylık bu koşuşturmacanın sonuna gelinirken, Almanlar da gerilemeye başlamıştır. Çiçero daha fazla dikkat çekmeden Sir Hughe’ye istifasını sunmuştur. Olaysız ve törensiz istifası kabul olunmuş ve tutuklanmadan İngiliz Sefareti’ni bavuluyla terk etmiştir. Böylece Çiçero Olayı’nın son perdesi kapanmıştır.

#### **4. 1. Von Papen’in Değerlendirmeleri**

Alman Büyükelçisi Von Papen, 1939’dan 1944’e kadar Ankara Büyükelçiliği görevini sürdürmüştür. Görevi, Türkiye’yi Mihver Ülkeleri safına çekmek ya da tarafsız kalmasını sağlamaktır. Bu görevini yerine getirirken

<sup>20</sup> “Jael planı” üzerinde tartışmalar henüz açıklığı kavuşturulmamıştır.

<sup>21</sup> Çiçero belgelerinin hayati önemini keşfeden Alman egemen elitlerinin Müttefiklerle barış anlaşması yapmanın imkânsızlığına da bir yandan inandıkları sanılmaktadır.

<sup>22</sup> Franz Von Papen de aynı görüşlere anılarında yer vermiştir. Bknz. s. 12-14

<sup>23</sup> O zamanki ABD İstihbarat’ı OSS için çalıştığı sonradan anlaşılmıştır.



bütün araçlara başvurmuştur. O araçlardan biri de, Müttefiklerin durumunu öğrenmek için işbirliği yaptığı Elyasa Bazna'dır.

Von Papen, Elyasa Bazna ve kod adıyla Çiçero olayı için, hatıralarında şunları anlatmaktadır:

*“Almanların durumu zayıfladıkça, Türkiye'nin de tarafsızlığını muhafaza etmesi güçleşiyordu. Almanya askeri alanda durumu düzeltemezse, Türkiye ekonomik zorunluluklar yüzünden siyasetinde esaslı değişiklikler yapmak zorunda kalacaktı. Bu hususu Menemencioglu açıkça söylemişti. Bunun üzerine hem bu durumu Hitler'e bildirmek, hem de Müttefiklerin nihai zaferi elde etmek üzere giriştikleri teşebbüsleri ve askeri hareketleri meydana koyan bir istihbaratı vermek üzere bizzat uçakla Berlin'e gittim. Bu istihbaratı yapan ajanı “Çiçero” adı altında gizliyordum.*

*Hitler bu haberleri öğrendikten sonra, siyasi yollarla Dünya Harbini sona erdirmeye teşebbüs ederse, belki Almanya için son bir kurtuluş çaresi olabilirdi.*

*Ama ne Hitler, ne de Ribbentrop, fena haberleri dinlemek istemiyorlardı. Bu işin arkasında da, İngiliz gizli servisinin bulunduğu düşünmek rahatlarına uygun geliyordu.<sup>24</sup>*

*İlk aldığımız malumat, bir telgraf suretiydi. İngiliz Hariciyesinden Sir Hughe'ye gönderilmiş olan bir telgrafi, oda hizmetçisi alıp yatak odasına götürmüş ve gizlice fotoğrafını almıştı. Telgrafi okuyunca sahte olamayacağına hemen hükmettim.*

*Bu şifresi çözülmüş bir telgraftı. Bu istihbaratın devamına karar verdim. Gestapo sorumlusuna da, bu meseleden benden başka kimseye bahsetmemesini emrettim. İstihbaratı “Çiçero İşi” adı altında gizliyorduk. Ajan mütemadiyen para istiyordu. Her yeni telgrafta ücreti biraz daha arttırıyordu. Nihayet malumatın bedelini ödeyecek para kalmadı. Bunun üzerine yeni tahsisat istedim. Berlin'deki Gestapo şefi istenen parayı gönderiyordu. Sonradan meydana çıktığı gibi gönderilen paralar hep sahte idi. Hitler o dönemde en usta uzmanları toplayarak, bu sahte paraların basımı konusunda bir matbaa kurmuştu. Almanlar, İngiliz ekonomisini çökertmek için Berlin yakınlarındaki Sachsenhausen'deki toplama kampında gerçeğinden ayırt edilemeyen sahte İngiliz Sterlini basıyorlardı ve yüzyılın casusunun (İlyas*

---

<sup>24</sup> Çiçero (Bazna), Sofya'nın bombalanması, Moskova, Kahire, Tahran konferansları, Sovyetler Birliği'ne gidecek yardımlar ve kod adı Overlod Operasyonu olan Normandiya Çıkartması'nın planları gibi İkinci Dünya Savaşı'nın kaderini değiştirecek belgelerin fotoğraflarını da Almanlar'a ulaştırmaya başladı. Alman Dışişleri Bakanı Von Ribbentrop, ikili oynayan bir casus olabileceği endişesiyle, Çiçero'nun elde ettiği belgelere güvenmedi. Hitler, 1943 Aralık ayında Çiçero'nun dokümanlarını dikkate almayarak müttefiklerin çıkarmasının batıdan değil, Balkanlar'dan ya da Norveç'ten geleceğini söylüyordu.

Bazna'nın) Arjantin'e getirdiği paraların değeri sıfırdı" (Moyzisch, 2004, s.189-191).<sup>25</sup>

"Çiçero'dan aldığımız malumat cidden çok kıymetli idi. Bu sayede Tahran'da yapılan gizli konferansta Almanya hakkında alınan kararlardan haberdar olduk. İngiliz hariciyesinin tekliflerini öğrendik. Türkiye'yi harbe sokmak için gösterilen gayretleri, Almanların müdahalesine meydan bırakılmadan, Türkiye'deki üstlerden Romanya petrolünün bombalanması projelerinden bu yolla haberdar olduk.

Çiçero'nun getirdiği yeni telgraflardan Menemencioğlu'nun konuşmamızı hemen Sir Hughe'ye anlattığını anladım. Sir Hughe Londra'ya çektiği telgrafta 'Papen çok şey biliyor' diye yazmıştı. Yine Çiçero'nun getirdiği vesikalardan 'Operation Overlord' adı altında gizlenen projeden de haberimiz oldu" (T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1998, s.143). Bu proje İngiliz ve Amerikan kuvvetlerinin Fransa'nın kuzey sahiline yapacağı çıkarma hakkında idi.

"Nihayet İnönü'nün, Menemencioğlu ve Açıkalan ile çatışmalarını, Churchill ve Roosevelt'in Kahire görüşmelerinin teferruatını aynı yolla öğrendik.

Yine Çiçero'nun getirdiği haberlerden, Sofya'nın bombalanacağını öğrendik. Ama Berlin, Bulgarları haberdar edecek yerde, sırf yapılan istihbaratın doğruluğunu kontrol maksadıyla hiç sesini çıkarmadı. Böylece istihbarat kaynağımızın doğru çalıştığı meydana çıktı. Ama Bulgar başkenti de harabe haline geldi.

Sonuçta İngiliz gizli servisi bu sızıntıyı ortaya çıkarmak için Ankara'ya bir adam gönderdi. Böylece bu önemli kaynak da kurumuş oldu. Teessüfe şayandır ki Hitler, bütün bu olanaklardan faydalanmasını bilememiş, yanlış bir yol tutmuştu.

Ama Ankara'ya hiç bir gestapo mensubu gelmediği halde<sup>26</sup>, birçok üniformalının işe karıştırılması ve Ribbentrop'un bana yazdığı mektupları, beni fazlasıyla sıktı.

Fakat paranın yüzü tatlı olduğu için daha sonra Almanya'daki bir resimli mecmuanın teklif ettiği yüksek para karşılığında, Çiçero bütün bu işin İngiliz gizli servisinin bir oyunu olduğunu itiraf etmiş diye duyduk (Moyzisch, 2004, s.189-191)<sup>27</sup>

<sup>25</sup> Moyzisch bu konuda; amiri Kaltenbrunner'in sahte paraları banka müdürlerinin bile anlayamayacağı kalitede bastırabildiğini söylemektedir. O'na göre ilk parti 200.000 poundluk miktar sahte değildir. Elyesa'nın savurganlığı göz önüne alındığında ancak 40.000 pound kadar bir nakiti bu olaydan kazanabildiğini düşünmektedir.

<sup>26</sup> Von Papen, Gestapo mensuplarının Ankara'ya gelmediğini söylerken, yukarıda alıntı yaptığımız 13. sayfadaki kısımda, Çiçero ile görüşme işini Gestapo mensubuna havale ettiğini belirtmektedir.

<sup>27</sup> Von Papen Türkleri çok iyi tanıyan bir diplomattır. Almanların Ankara Büyükelçiliğine Nisan 1939 da atandı. Birinci Dünya Savaşı sırasında da Osmanlı

Anlaşıyor ki, Alman İstihbaratı çok başlı ve koordinesiz bir durumdaydı. Ayrıca Hitler, zaten dar bir yönetim kadrosunun fikirlerine itibar etmekteydi (T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1996, s.254). Böylece Alman Dışişleri ve İstihbaratı, Berlin'in emirlerini salt uygulayıcı konumdan, fikirleri dinlenen veya seçenek üreten konuma gelememiştir. Tüm bunlara iç çatışmaları da ilave etmek gerekir. Almanların Birinci Dünya Savaşı'ndaki psikolojik harekât yeteneklerini burada sergileyemediklerini, söylemek mümkündür (T.C. Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1999, s.40–41).

#### 4. 2. CIA Analistlerine Göre Çiçero Olayı

Dorothy J. Heatts, Ludwig Carl Moyzisch'in Çiçero olayı ile ilgili yazdığı kitabı hakkında şu analizlerde bulunmaktadır:

*“Çiçero Operasyonu, II. Dünya Savaşı sırasında Ankara'da geçen ve en iyi casusluk hikâyelerinden biridir. Bu olaya sadece Naziler ve İngilizler değil, Amerikalılar da karışmıştır. Gerçi Çiçero Operasyonu hiçbir zaman amacına ulaşamamıştır.*

*Çiçero lakabı Almanlar tarafından Türkiye'deki İngiliz Büyükelçisinin uşağına verilmiş olup, İngilizlerin gizli bilgilerini Almanlara çok büyük meblağlara sattığı doğrudur. Belgeler kullanılmadan önce, bir kadın tarafından bu haber sızdırılır ve Çiçero Operasyonu başarısızlığa uğrar.*

*Moyzisch tarafından kitaplaştırılan bu hikâyeye, halkın bilgisine sunulmuştur. Five Fingers olarak filme çeken The Studio One, hikâyeyi o dönemde Ankara'nın Alman Büyükelçisi Franz von Papen ile American Press'te çalışan Allen Dulles'e onaylatarak sinemaya taşımıştır.*

*Kitapta Moyzisch, Çiçero Operasyonun, Alman büyükelçisinin sekreterliğini yapan ve histerik olan Elizabeth tarafından düşürüldüğünü söyler. Kendisi Çiçero'yu İngilizlere bildirmiştir.*

*Elizabeth'in gerçek adı Nele KAPP'tır. Babası, bir Alman diplomat ve savaş zamanında Sofya'nın Alman Konsolosudur. Nele'nin Ankara'ya gitmesine babası ön ayak olmuştur. Nele ve babası Nazi taraftarı değildi, ama bunu saklıyorlardı. Çok iyi İngilizce konuşan Nele, Almanların gizli bilgilerini özgürlüğü için satmayı düşünür. İlk irtibatını da Alman-Yahudisi olan Dişçisi ile yapar. Nele, Amerika'ya babasının ve kendisinin anti Nazi olduğunu ve bilgiler karşılığında Türkiye'den Amerika'ya gitmek istediğini söyler.*

*Böylece yabancılar servisi olayı Amerika Ordu İstihbaratına devreder ve Nele de, antlaşmada üzerine düşeni yerine getirmeye başlar.*

*Almanlarla görüşmeye gelen Çiçero yüzünden herkes dışarıya çıkarılır, Nele'nin tek bildiği bunun İngilizlerle bir ilgisi olduğudur. Amerikalılar bu olayı İngilizlere bildirir. Böylece Çiçero'nun casusluğu açığa*

---

ordusunda çarpışmış ve 1918'de esir düşmüştür. Hitler'in iktidara gelmesinde etkili olmuştur.

çıklar. İngilizler, planlanan operasyonları iptal eder. Almanlar da aslında, Çiçero'dan aldıkları istihbaratı, hiçbir zaman kullanmamışlardır.

Kitap Nele'nin kayboluşu ile biter. Olaylar çözüme kavuşunca, Nele, Elizabeth olarak hayatına devam ettiği Amerika'ya gönderilir. En son bilinen yeri de Kaliforniya'dır. Yazar onunla irtibatın kesildiğini, bunu Elizabeth'in geçmişi unutmak istediği için olduğunu belirtir.

Peki, Çiçero'ya ne oldu? Tam anlamıyla kaybolmamıştı. Savaş'tan sonra bir gün, tekrar Alman Konsolosluğuna gider ve ona Nazilerin verdiği paranın sahte olduğunu söyler ve tekrar para ister. Küçük işlerde, ara sıra Türk istihbaratı için çalışır. Ama yalnız ve fakir olarak Ankara'da ölür. (<https://www.cia.gov/>)”

Bazı kaynaklarda ölüm yerleri farklıdır. İstihbarat dünyasının doğası, belki de hiç bilinmeyecekleri dahi kurgulama gücünü sürdürebildiğini göstermektedir.

#### 4. 3. Sir Hughe Knatchbull-Hugessen'e Göre Çiçero Olayı

İngiliz Büyükelçi Sir Hughe Knatchbull Hugessen, Çiçero Olayı ile ünlenen meslek yaşamına, Belçika'da kısa süre Büyükelçilik yaptıktan sonra son vermiştir. Ancak anılarında Çiçero'dan hiç bahsetmemesi, ilgi çekicidir. Sefir'in yazışmalarını Alman istihbaratında RSHA ya da SD, AMT VII'da “tercüman” olan Maria Molkenteller (PRO/KV6/8, COS/SCI, ABD 1nci Ordu Kh. daki sorgulama özeti) ABD'li OSS (CIA öncesi istihbarat birimi) memurları ve İngilizler tarafından savaş sonrası sorgulandığında bile “Çiçero Olayı”ndaki bilinmezler ortadan kalkmamıştır.

Zaten İngiliz arşivleri 2003- 2005 yıllarında açıldıktan sonra da olaylar esrarını korumaya devam etmiştir. Çiçero Olayı ile ilgili hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Sir Hughe ise, en azından ölümünden sonra Normandiya Çıkartmasını sızdıran kişi olmadığını açıklanmasını istemiştir (Kersaudy, 2011, s.141–162).

Sir Hughe'un derin sessizliğine destek, Allen Dulles'in<sup>28</sup> The Secret Surrender (Gizli Teslimiyet) kitabı ve Pierre Nord'un Le Kawass d'Ankara (Ankara Kavası) kitabında aranmalıdır (Kersaudy, 2011, s.125–136).

#### 5. Sonuç

Von Pape'nin de belirttiği gibi Çiçero'nun gerçekte kim olduğu ve kimlerle çalıştığı konusunda şüpheler çoktur.<sup>29</sup> Ancak Savaş sonrasında Bazna, Ankara, Arjantin, İstanbul ve Almanya arasında dolaşmıştır.<sup>30</sup>

<sup>28</sup> İsviçre'deki OSS başkanı.

<sup>29</sup> SS Generali Schellen de anılarında Bazna'nın arkasında Türk gizli servisinin bulunabileceğinden şüphelenir. Çünkü Bazna'nın getirdiği bazı belgelerin fotoğraflarında parmak izlerine rastlanmıştır. Alman gizli servisi incelemelerinde Bazna'nın belgelerden tek başına bu fotoğrafları çekemeyeceğini anlamış, ancak kiminle işbirliği yaptığını o dönemde ortaya çıkartamamıştır.

<sup>30</sup> Beş Parmak adlı bir filmin çekimi için Ankara'ya gelen rejisör Mankiewicz bir gün Bazna tarafından Ankara Palas da sıkıştırılınca, polisi arayıp Bazna'ya ihbar eder. Olay

Türk emniyeti tarafından iki defa gözaltına alınmıştır (Papen, 1952, s.519). 20 Temmuz 1951 tarihli Milliyet gazetesi bu tutuklama olayını birinci sütuna taşımıştır. (<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/>).

Alman istihbaratının zafiyeti, Türkiye’de de bilinmektedir. Bu zafiyeti Türk istihbaratı, savaşa girmemek için değerlendirmiştir. (T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1998, s.524). Kendisine akan bilgilere rağmen Hitler, temel istihbarat kurallarını ihlal ederek sezgilerine yönelmiştir.

İşte o dönemki “MAH Reisi” Naci PARKEL, en küçük bilgileri dahi vakit geçirmeksizin Başbakan’a ileterek, Ankara’yi hareket halinde tutmayı bilmiştir. (Kaynak, 1995, s.127).<sup>31</sup> MİT, 2002 yılında İlter’e yazdığı kitapta, Elyasa Bazna’nın Türk İstihbaratı tarafından “yönlendirildiğini” iddia etmektedir. (İlter, 2002, s.50–51).

Anlaşıyor ki, II. Dünya Savaşı yıllarında, Ankara’da önemli bir casusluk olayı yaşanmıştır. Müttefik ve Mihver devletlerinin, Türkiye’yi savaşa kendi yanlarında girmeye ikna etme çabaları yanında Türkiye, güçler arası istihbarat savaşlarının yaşandığı bir yer de olmuştur. Çiçero Olayı, bu istihbarat savaşlarından sadece birisidir. Hakkında filimler çevrilecek kadar bilinen bir olaydır.

Çiçero Olayı üzerine söylenen farklı görüşler, istihbarat olayının doğasının bir gereği olsa gerekir. Yoksa böyle bir olayın olmadığı anlamına gelmemektedir.

İlgili taraflar Çiçero Olayı’nı iyi değerlendirebilmiş olsaydı, savaşın akışını değiştirebilecek manivela yakalanmış olabilirdi. Bu da istihbarat faaliyetlerinin ve istihbarat ile elde edilen bilgilerin doğru işlenmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca hem Birinci Dünya Savaşı’nda ve hem de sıcak çatışmaya girmediği halde İkinci Dünya Savaşı’nda, Türkiye’nin ne kadar önemli bir merkez olduğunu kanıtlamaktadır.

---

yerine gelen polisler Bazna’yı önce tutuklasalar da, sonra gösterdiği kimliğe göre Bazna Ankara Emniyetinde Tercüman olarak çalışmaktadır. Hemen serbest kalır. Bazna’nın Almanlara verdiği bilgilerin MAH’ın kontrolünden geçme ihtimali akıllara gelmektedir.

<sup>31</sup> MİT cevabi yazısında; “İlgi elektronik posta iletiniz incelenmiş olup, bilgi edinme talebiniz; 4982 sayılı Kanun uyarınca yürürlüğe konulan “Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin” 29. maddesi kapsamında, değerlendirilmiştir. Bahse konu Yönetmeliğin 29.maddesi ( **Sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler**) ile ilgili talepler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuştur. Bu nedenle, başvurunuz işleme konulmamıştır. Bilgilerini rica ederim. **MİT Bilgi Edinme Birimi**” demıştır.

## KAYNAKLAR

- AKŞİN, Sina, (2011), *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye*, Cem yayınevi, İstanbul.
- ALTAYLI, Enver, (2013), *Ruzi Nazar, CIA'nin Türk Casusu*, Doğan Yayıncılık, İstanbul.
- BAZNA, Elyasa, (2000), *Ankara Casusu: Çiçero*, Karizma Yayınları, İstanbul.
- BOWEN, Wayne, (2002), "Taraflı Fakat Savaşmayan Ülke", *Türkler*, Yeni Türkiye yayınları Cilt: 16, Ankara.
- KAYNAK, Mahir, (1995), *Osiero Nero Öldü*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- KERSAUDY, François, (2011), *Çiçero Olayı 1943*, Picus Yayınları, İstanbul.
- KOÇAK, Cemil, (1991), *Türk-Alman İlişkileri*, TTK Basımevi, Ankara,
- MOYZISCH, L.C., (2004), *Çiçero Operasyonu*, Q-Matris Yayınları, İstanbul.
- İLTER, Erdal, (2002), *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*, MİT Basımevi, Ankara.
- İNGİLİZ MİLLİ ARŞİVİ, (Public Record Office- Kısaca PRO)
- ÖZKAN, Tuncay, (2003), *MİT'in Gizli Tarihi Alfa* Yayınları, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Saygı, (2002), *Devletin Derinliklerinde*, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- PAPEN, Von, Franz, (1952), *Memoires*, Andre Deutsch, London,
- RUBİN, Barry, (1994), *İstanbul Entrikaları*, Milliyet Yayınları, İstanbul,
- SEYDİ, Süleyman, (2004), "Çiçero Olayı: 1940'larda Ankara'da İstihbarat Savaşları", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 121, Ocak.
- SEYDİ, Süleyman, (2002) İngiliz Özel Hareket Birimi'nin II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'deki Faaliyetleri, *Türkler*, C.16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- T.C. Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, (1999), *Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Cephelelerinde Beyannamelerle Psikolojik Harp*, Yrd. Doç. Dr. Sadık Sarısamam, Genkur. Basımevi, Ankara.
- T.C. Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, (1998), *Tarihte Strateji (Askeri Strateji'den Milli Stratejiye)*, Genkur. Basımevi, Ankara.
- T.C. Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, (1996), *Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açından Türkiye I*, Genkur. Basımevi, Ankara.
- T.C. Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, (1997), *Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açından Türkiye II*, Genkur. Basımevi, Ankara.

T.C. Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı, (1998), *Tarihte Strateji (Askeri Strateji'den Milli Stratejiye)*, Genkur. Basımevi, Ankara.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, (2001), *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları, İstanbul.

UÇAROL, Rifat, (1995) *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul,  
[https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol1no4/html/v01i4a06p\\_0001.htm](https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol1no4/html/v01i4a06p_0001.htm) (19. 05. 2013 saat 16:08)

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/%C3%A7i%C3%A7ero/> 19.05.2013 saat 16:32)

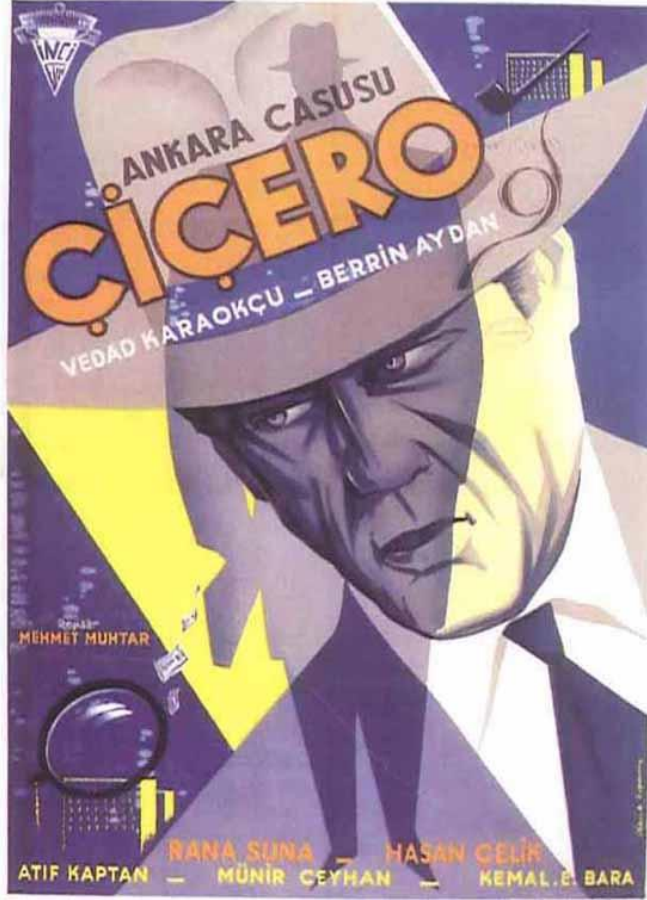
<http://groups.yahoo.com/group/balgor/message/1212> 18.07.2013

## EKLER



İlyas Bazna (Çicero)

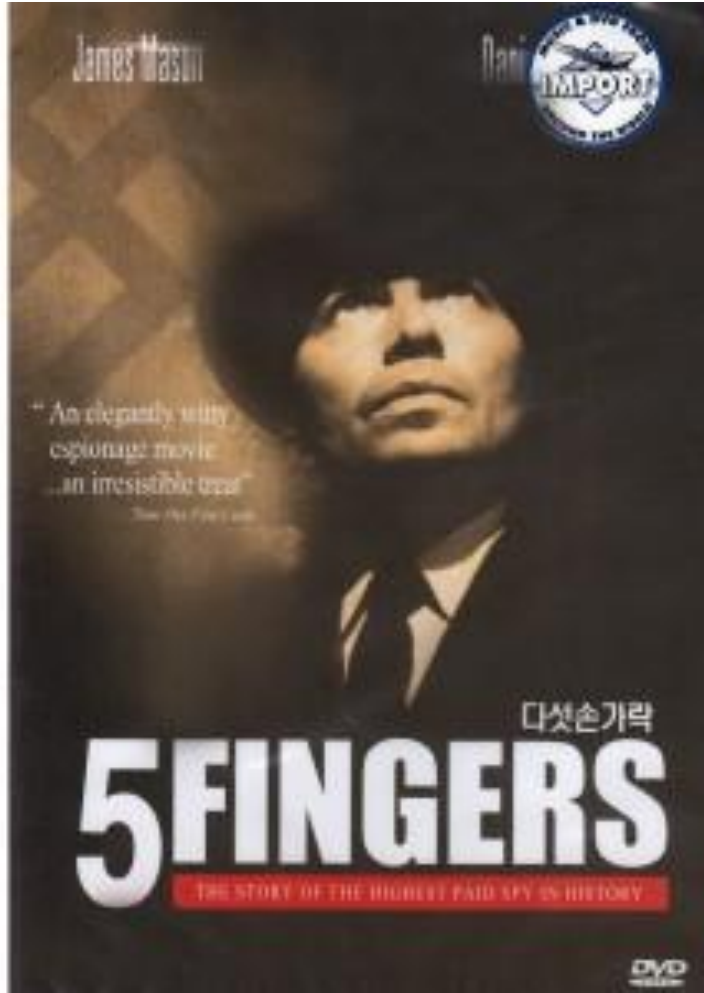
**Resim-1:** Elyesa Bazna



Afiş-1: Türk Yapımı Filmin Afişi

<b>Film'in Adı</b>	: Ankara Casusu Çiçero
<b>Yönetmen</b>	: Mehmet Muhtar
<b>Görüntü Yönetmeni</b>	: Coni Kurteşoğlu
<b>Senaryo</b>	: Mehmet Muhtar
<b>Oyuncular</b>	: Atif Kaptan, Kadir Savun, Vedat Karaoğlu, Münir Ceyhan, Kemal Emin Bara, Berrin Aydan, Rana Şuna, Hasan Çelik
<b>Yapım</b>	: 1951, Türkiye
<b>Yapımcı</b>	: Kemal İşmen





**Afiş-2:** Amerikan Yapımı Filmin Afişi

**Film'in Adı** : 5 Fingers  
**Yapım** : 1952, ABD  
**Yönetmen** : Joseph L. Mankiewicz  
**Oyuncular** : James Mason, Danielle Darrieux